

Narativna analiza kao metoda uvida u diskursnu konstrukciju identiteta

Podboj, Martina

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2020, 46, 239 - 264**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.22210/suvlin.2020.090.04>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:294970>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Martina Podboj
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
m.v.podboj@gmail.com

Narativna analiza kao metoda uvida u diskursnu konstrukciju identiteta

U radu je predstavljena narativna analiza kao kvalitativna metoda opisa nadrećenične razine jezika usredotočena na strukturu i društvenu ulogu narativa kao specifičnog diskursnog žanra, što je u domaćoj lingvističkoj tradiciji dosad neistraženo područje. U prvom dijelu rada prikazan je kratak povijesni pregled razvoja i istaknuti trendovi narativne analize u lingvistici, sociolingvistici i različitim analizama diskursa, s osobitim naglaskom na analizu identitetske konstrukcije u narativnom diskursu. U drugom dijelu rada nudi se jedan mogući model narativne analize temeljen na spoznajama proizašlima iz empirijskog istraživanja o konstrukciji identiteta u narativima o osobnom iskustvu migracije.

1. Proučavanje narativa u lingvistici

Narativ je sveprisutan i polifunkcionalan fenomen jezične, društvene i kulturološke naravi čijim se različitim aspektima bave brojne humanističke i društvene znanosti, zbog čega postoje raznoliki načini njegova tumačenja i čitav niz metodoloških postupaka kojima mu se pristupa. Glavnina teorijskih spoznaja o tom fenomenu dolazi iz proučavanja strukture i funkcije književnih tekstova, osobito romana, u strukturalističkoj tradiciji druge polovice 20. stoljeća. S druge strane, u društvenim znanostima analiza narativa, u smislu usmenih iskaza kazivača ili ispitanika, čini okosnicu paradigmatiskog zaokreta ka kvalitativnim metodama, pogotovo u zadnjih nekoliko desetljeća, što se nerijetko naziva i *narativnim zaokretom* (engl. *narrative turn*, Baynam i De Fina 2005; De Fina i Georgakopoulou 2012; De Fina i Johnstone 2015). Kao posljedica pluralizma teorijsko-metodoloških pristupa mnogo je raznolikih i nerijetko nepreciznih tumačenja pojma *narativ*, kojemu su se značenje i upotreba metaforički i metonimijski proširili na koncepte poput *uvjerenja*, *interpretacije*, *stava*, *racionalizacije*, *vrijednosti*, *ideologije*, *ponašanja*, *sjećanja* ili naprosto *sadržaja* (Ryan 2007: 22). No iako je riječ o prije svega jezičnom fenomenu, proučavanje narativa do nedavno nije bilo ozbiljnije zastupljeno u lingvistici.

Ako ga se promatra iz jezične perspektive, narativ se u najširem smislu može opisati kao kompleksnu pripovjednu tekstnu vrstu koja može zadovoljiti raznolike i brojne diskursne funkcije, što je opis koji zahtijeva preciznija tumačenja. Prvo ozbiljnije tumačenje narativa u suvremenoj lingvistici nalazimo u radu američkih sociolingvista W. Labova i J. Waletzky (1967). Budući da je taj model u kasnijim radovima dorađivao Labov, riječ je zapravo o Labovljevoj teoriji narativa (Labov 1972; 1981; 1997; 2013). Taj se strukturalistički model danas bez sumnje smatra temeljem i kanonom lingvističke narativne analize¹ (Bamberg 1997b), a razvio se kao posljedica provođenja istraživanja o sociolingvističkoj varijaciji u dijalektima američkog engleskog. Nastojeći zabilježiti spontanu jezičnu produkciju govornika i opisati njihov vernakular, Labov je ispitanicima postavljao pitanja o nesvakidašnjim i uzbudljivim iskustvima koja su doživjeli (poput tučnjava, »gledanja smrti u oči« i sl.), pri čemu bi oni zbog teme nešto teže kontrolirali vlastiti registar i prestali težiti »primjerenom« i »pravilnom« jezičnom izražavanju tipičnom za kontekst formalnog intervjua. Kao rezultat nastajale bi relativno dosljedno strukturirane tekstne forme koje su Labov i Waletzky nazvali *narativima*, a definirali ih kao *usmene inačice osobnog iskustva* (engl. *oral versions of personal experiences*) te im pripisali dvije temeljne funkcije – *referencijsku* i *evaluacijsku*. Prva se odnosi na činjenicu da se narativima referira na događaje u prošlosti, dok se potonja odnosi na naratorovo vrednovanje prepričanih događaja, zbog čega narativ ima i važnu društvenu funkciju (1967: 12–13). Cilj te narativne analize bio je opisati nepromjenjivu *dubinsku strukturu* (engl. *underlying form*) narativa te povezati njihove površinske razlike s *društvenim karakteristikama naratora* (Labov 1967: 12–13). Kao najmanju analitičku jedinicu narativa Labov i Waletzky definiraju surečenicu, a minimalni narativ treba sadržavati najmanje dvije surečenice među kojima postoji vremensko sjecište. Pritom redoslijed surečenica mora slijediti redoslijed događaja kako su se dogodili u izvanjezičnom svijetu (Labov 1972: 359–60). Kao ilustracija može poslužiti primjer minimalnog narativa čije vremensko sjecište čine surečenice *b* i *c* (prema Labov i Waletzky 1967: 18; Labov 1972: 361):

- a I know a boy named Harry
Poznajem jednog dečka koji se zove Harry
- b Another boy threw a bottle at him right in the head
Neki drugi dečko bacio mu je bocu ravno u glavu
- c and he had to get seven stitches
I morao je dobiti sedam šavova

Osim načela redoslijeda surečenica, Labov i Waletzky opisuju širu, petodijelnu strukturu progresije narativa, prema kojoj se narativ sastoji od: *orijentacije* (engl.

1 Osim Labova, i drugi lingvisti su se krajem 20. stoljeća bavili pripovijedanjem i pričom, uglavnom primjenjujući formalne kriterije tekstne lingvistike, no ni s približno takvim odjekom kakav je imao i još uvijek ima Labovljev rad. Neki od tih autora su R. de Beaugrande (1982), D. Schiffrin (1984), W. Chafe (1980), D. Hymes (1981) i J. P. Gee (1991).

orientation) – dijela u kojem narator daje upute o okolnostima u kojima se događaj odvijao, *komplikirajućeg događaja* (engl. *complicating event*) – središnjeg događaja i kulminacije narativa, *evaluacije* (engl. *evaluation*) – dijela narativa u kojem govornik iznosi svoje stajalište ili pouku priče, *raspleta* (engl. *resolution*) – razrješenja komplikirajućeg događaja i *kode* (engl. *coda*) – signala koji upućuje na kraj narativa i premošćuje jaz između svijeta priče i svijeta pripovijedanja. Kasnije je Labov (1972: 363) modificirao tu strukturu, dodavši ispred orijentacije još i sažetak (engl. *abstract*) – kratak uvod u ono o čemu će u narativu biti riječ.

Osim što je dao značajan doprinos lingvističkom proučavanju narativa na teorijskoj razini ponudivši suvislu jezičnu definiciju narativa, velika je Labovljeva zasluga to što je odbacio dotad privilegirane pisane narativne obrasce i u središte analize smjestio govorni jezik običnih ljudi, tj. *nesofisticiranih govornika* (Labov i Waletzky 1967: 12), odnosno strukturalistima sporni *parole*. Također, Labovu se pripisuje i ogromna metodološka zasluga jer je razradio nezaobilazne postupke za prikupljanje i analizu jezične građe koji se i danas primjenjuju u sociolingvistici i drugim disciplinama u kojima se građa prikuplja terenskim radom. Ipak, Labovljev model imao je i brojne nedostatke, a na njih ukazuju i na njihovom se poboljšanju nadograđuju suvremene narativne analize (npr. Schiffrin 1996; Bamberg 1997a; Ochs i Capps 2001; De Fina 2003; Georgakopoulou 2007; De Fina i Georgakopoulou 2008; 2012, itd.). Ponajprije, Labovljevom strukturalističkom modelu zamjera se visok stupanj idealizacije i to što je usko specifičan za njegovu metodu provođenja intervjua, dok se svakodnevni obrasci narativne interakcije u značajnoj mjeri razlikuju od tog modela. Nadalje, kritizira se Labovljevo prezentiranje narativa kao monološke forme potpuno izolirane od okolnog diskursa s naratorom kao glavnim nositeljem značenja, pri čemu se zanemaruje interakcijska narav narativne produkcije.

Općenito govoreći, suvremeni pristupi narativne analize prate tendenciju prisutnu u lingvistici da se sa strukturalističkog opisa idealiziranog sustava prelazi na opis stvarne jezične uporabe, na nadrećeničnu razinu analize, na govorni jezik te uronjenost jezika u društvene kontekste. To znači da se s formalne strukture fokus premješta na funkcionalne karakteristike narativa te da se s tradicionalne analize narativa kao teksta prelazi na analizu narativa kao društvene prakse. Budući da su nadahnute poststrukturalističkim poimanjem jezika, te su teorije raznolike i nisu sve eksplicitno usmjerene na narativ, iako obuhvaćaju neke elemente narativnosti. Primjerice, naglasak na interakcijsku narav jezika najbolje ilustrira konverzacijska analiza (Sacks i dr. 1974), koja iako nije usredotočena na narativ kao takav, nego proučava mikro–razinu govora u interakciji (npr. izmjene govornika, engl. *turn-taking*), gotovo uvijek podrazumijeva neke narativne diskursne obrasce.

Jedan od zabilježenijih suvremenih interakcijskih pristupa narativnoj analizi jest dimenzijski model autorica Ochs i Capps (1996; 2001), koje iz lingvističko–antropološke i psiholingvističke perspektive opisuju narativ kao simbolički sustav za koherentnu i smislenu organizaciju proživljenih iskustava i kao središnji medij

socijalizacije. Autorice naglašavaju da narativi obuhvaćaju vrlo širok raspon diskursnih oblika, od virtuoznih izvedbi nadarenih pripovjedača do svakodnevnih i spontanijeh jezičnih razmjena, stoga govore o kontinuumu mogućih narativa, odnosno narativnim dimenzijama koje se različito ostvaruju u stvarnoj jezičnoj upotrebi (2001: 20). Te narativne dimenzije su: *pripovijedanje* (engl. *tellership*), *pripovjedljivost* (engl. *tellability*), *uklopljenost* u okolni diskurs (engl. *embeddedness*), *linearnost* (engl. *linearity*) i *iskazivane moralnog stava* (engl. *moral stance*).

Nešto noviji pristup narativu koji u središte analize također smješta govor u interakciji razvijaju Georgakopoulou (2006; 2007) te Bamberg i Georgakopoulou (2008). Autori razlikuju *velike priče* (engl. *big stories*), tj. kanonske autobiografske narative i narative osobnih iskustava kakve opisuje Labov i *male priče* (engl. *small stories*), tj. spontane narative koji nisu elicitirani istraživačkim pitanjima te se razlikuju od »kliničkih« narativa² dobivenih intervjuiranjem. Autori daju prednost proučavanju potonjih, odnosno onih interakcijskih obrazaca koje bi tradicionalna narativna analiza izostavila kao »šum« nastao u procesu intervjua (primjerice, nezvezano čavrljanje, upadice trećih osoba i slično) te u njima pronalaze važna mjesta identitetskog pozicioniranja.

Diskursna perspektiva i poimanje naracije kao diskursne prakse proširili su pristup narativnoj analizi te otvorili pitanja odnosa moći i ideologija, osobito kroz postavke kritičke analize diskursa. Primjerice, Norman Fairclough upravo narativ prepoznaje kao jedan od središnjih diskursnih žanrova, tj. »društveno prihvaćenih načina jezične upotrebe povezanih s određenom vrstom društvene aktivnosti« (1995: 10–15). Prema tom je tumačenju narativ zapravo *društveno ovjerena vrsta priče* (1992: 215), što znači da ovisno o vrsti društvene djelatnosti (npr. intervju za posao, istraživački intervju ili intimni razgovori među bliskim prijateljima) postoje različite podvrste narativnog žanra, koje stoje u dijalektičkom odnosu s društvenim praksama, odnosno ideologijama i odnosima moći koji karakteriziraju te društvene djelatnosti. Uz sve spomenute teme, suvremeni srodni (socio)lingvistički pristupi u središte istraživanja smještaju kompleksnije narativne prakse i modalitete komunikacije. Najbolji primjer je multimodalna kritička analiza diskursa, koja, uz jezične, proučava i druge vizualne semiotičke odabire te način na koji utječu na komunikacijsko posredovanje odnosa moći (Machin i Mayr 2012).

2 Misli se na tip narativa kakav opisuje i Labov, odnosno intervju u kojem jedan sugovornik ispituje drugoga kako bi doznao tijek razvoja nekog događaja, a dobiveni iskaz izdvojen je iz ostatka komunikacijskog konteksta. Primjerice, u intervjuu između liječnika i pacijenta, pacijent će kronološki poredati pojavu simptoma i povezati ih u koherentan narativ, no taj će iskaz biti posve izdvojen iz situacijskog konteksta intervjua te šireg konteksta pacijentova životnog iskustva.

2. Narativ kao mjesto oblikovanja i iskazivanja identiteta

Prethodno navedeni pristupi u manjoj ili većoj mjeri uz narativ povezuju i drugi nerijetko problematičan pojam – *identitet*. U strukturalističkim pristupima (primjerice u varijacijskoj sociolingvistici) povezanost jezika i identiteta promatrala se kao dvodimenzionalna korelacija između jezičnog ponašanja i fiksnih, preddiskursnih kategorija poput spola, dobi, rase, obrazovanja i ekonomskog statusa, koje su označavale »društveni identitet govornika«. Statistički način na koji se taj odnos prikazivao u velikoj se mjeri pokazao kao korelacijska pogreška (Benwell i Stokoe 2006: 26–27), zbog čega se u suvremenim pristupima odbacuje takvo esencijalističko poimanje identiteta kao fenomena koji prethodi ljudskom djelovanju i njime upravlja. Za razliku od toga, u poststrukturalizmu svaka jezična djelatnost smatra se inherentno povezanom s konstrukcijom, izražavanjem i posredovanjem identiteta (Weedon 1987; Bucholz i Hall 2004; 2005). Identitet, dakle, nije nešto što ljudi imaju ili posjeduju, nego ga izvode – on proizlazi iz interakcije, intersubjektivan je, a ne individualan, kontekstualno je uvjetovan i dinamičan. Drugim riječima, identitet je semiotički potencijal organiziran u repertoare te se ovisno o društvenom kontekstu jezične interakcije aktiviraju različite konfiguracije semiotičkih resursa kojima govornici imaju pristup (Blommaert 2005: 203–232). Stoga ne iznenađuje da, nadišavši strukturalističku opterećenost formom, suvremeni diskursnoanalitički i sociolingvistički pristupi upravo narativni diskurs vide kao privilegirano mjesto oblikovanja, iskazivanja i pregovaranja identiteta (npr. Schiffrin 1996; De Fina 2003; Quasthoff i Becker 2004; Bamberg i dr. 2007; Deppermann 2013; Relaño Pastor 2014). Na tom tragu suvremene narativne analize usredotočuju se na načine na koje gramatički, leksički, diskursni i ostali jezični odabiri govornika upućuju na kompleksno *pozicioniranje* (Davies i Harré 1990; Bamberg 1997a i 2004; Wortham 2001) sebe i drugih društvenih aktera u odnosu na različite društveno konstruirane kategorije poput roda, etniciteta i slično.

Nadahnuti poststrukturalističkim načelima, raznoliki se teorijsko-metodološki pristupi 2000-ih interdisciplinarno isprepliću, istražujući povezanost identiteta, narativnog diskursa i mnoštva društvenih fenomena koji su dotad smatrani marginalnima i nedovoljno vrijednima ozbiljnog akademskog istraživanja. Tako analize obuhvaćaju teme poput različitih obiteljskih i rodnih uloga (napose različitog izvođenja uloge majke), profesionalnih identiteta, seksualnosti, iskustva prelaska granice i migracije općenito, proživljenih trauma (bolest, siromaštvo, nasilje) i sl. te u središte proučavanja smještaju osobna iskustva i svjedočanstva »običnih ljudi« i marginaliziranih skupina i pojedinaca poput migranata, zatvorenika, beskućnika, ovisnika, siromašnih, osoba s mentalnim poteškoćama i drugih društvenih aktera čiji je diskurs inače smatran rubnim, drugotnim i sveden na privatnu domenu (De Fina 2003; Bamberg i Andrews 2004; Baynham i De Fina 2005; Thornborrow i Coates 2005; De Fina *et al.* 2006; Bamberg *et al.* 2007; Caldas-Coulthard i Iedema 2008; Schiffrin *et al.* 2010; van de Mierop 2011; Piazza i Fasulo 2015 *itd.*).

3. Metodologija istraživanja narativa

U nastavku je prikazan jedan mogući model narativne analize usmjeren na opis diskursne konstrukcije identiteta, odnosno na opis načina na koji identitetske pozicije izranjaju u narativnoj interakciji. Model se temelji na opsežnijem istraživanju narativa o osobnom iskustvu migracije mladih visokoobrazovanih žena koje su tijekom 2010–ih iselile iz Hrvatske u jeku pojačanog iseljavanja iz zemlje (Podboj 2019). Za potrebe istraživanja prikupljeni su intervjui s 10 ispitanica, nakon čega su transkribirani, a građa najprije analizirana na formalno–funkcionalnoj razini, kako bi se pobliže ograničili narativi kao analitičke jedinice, a potom su se u njima analizirale diskursne strategije pozicioniranja. U nastavku su prikazani središnji metodološki aspekti analize, koji se mogu replicirati u analizi drugih korpusa, ne nužno narativnog diskursa.

Na samom početku valja istaknuti metodološko polazište, a to je da se radi o kvalitativnoj analizi te da se takvom tipu istraživanja pristupa induktivno i s otvorenim istraživačkim pitanjem ili pitanjima, budući da se u najranijoj fazi istraživanja ne zna na kakve će se podatke i spoznaje naići u prikupljenom korpusu. To je važno napomenuti, budući da autori nerijetko na silu ovakav tip istraživanja nastoje prilagoditi obrascu kvantitativnih istraživanja, gdje se deduktivno potvrđuju ili pobijaju hipoteze, a rezultati se brojčano mjere i generaliziraju. Istraživačka pitanja se tijekom prikupljanja građe mogu mijenjati i konkretizirati dodatnim potpitanjima, a prikupljanje podataka nikad nije posve zaključeno jer se često tijekom tog procesa otvaraju nova pitanja koja zahtijevaju prikupljanje nove građe i ponovnu evaluaciju stare. Drugim riječima, cijeli istraživački proces je rekurzivan, odnosno kreće se naizmjenice između oblikovanja teorijsko–metodološkog okvira i analize empirijskih podataka (Reisigl i Wodak 2016: 32). Kvalitativna istraživanja općenito su vremenski zahtjevnija jer podrazumijevaju dubinsku obradu prikupljenih podataka, odnosno višestruko detaljno iščitavanje brojnih tekstova, pa analize narativnog diskursa naprosto ne dopuštaju obradu većih korpusa, stoga ni zaključci takvih, pa ni ovog istraživanja nisu generalizirajući. No nužno je istaknuti da cilj diskursnoanalitičkog pristupa nije tragati za univerzalnim istinama, nego težiti dubljem razumijevanju, kontekstualizaciji i kritičkom preispitivanju istraživanog fenomena, čiji se pojedini aspekti mogu uvijek opisati i uz pomoć nekih drugih, pa tako i kvantitativnih postupaka.

3.1. Prikupljanje podataka: polustrukturirani intervjui

Građa za ovo istraživanje prikupljena je metodom polustrukturiranog (narativnog, sociolingvističkog) intervjua s deset ispitanica. S obzirom na to da se od sudionica istraživanja očekivalo da otvoreno govore o vlastitim iskustvima, kao praktično rješenje pokazalo se uključiti poznanice i prijateljice koje se uklapaju u sljedeće parametre: visokoobrazovane mlade žene koje su iselile iz Hrvatske tijekom 2010–ih, porijeklom iz istočnog dijela Hrvatske. S ispitanicama su provedeni

intervjui putem programa Skype (u slučaju geografske dislociranosti uslijed migracije) ili uživo (u slučaju kad je bio moguć terenski rad u zemlji destinaciji ispitanica). Njihovi osobni podaci poput imena i ostalih informacija koje bi ih mogle identificirati zamijenjene su pseudonimima, a informacije osjetljive naravi zaštićene su te nisu prikazivane.

Ovdje valja navesti najvažnije karakteristike, prednosti i nedostatke intervjuiranja kao metode prikupljanja podataka. Riječ je o vrlo rasprostranjenoj metodi u sociolingvistici, etnografiji, lingvističkoj antropologiji, diskursnoj psihologiji, ali i brojnim drugim srodnim disciplinama. Uz tradicionalne metode koje uključuju diktafon i »rad na terenu« (npr. Starčević 2016), intervjui se zahvaljujući razvoju, dostupnosti i demokratičnosti internetskih tehnologija sve češće provode i posredstvom interneta, što omogućuje terenski rad bez ulaganja značajnijih materijalnih sredstava, koja su istraživačima nerijetko teško dostupna. Za razliku od anketa, gdje su pitanja i ponuđeni odgovori ograničeni i strukturirani primarno iz perspektive istraživača, u kontekstu intervju-a sugovornik ima više prostora i priliku govoriti o aspektima iskustva koja istraživač ne bi predvidio ili se naprosto ne bi mogla kvantificirati i kategorizirati. Sve to zahtijeva snalažljivost i prilagodljivost istraživača jer intervju ponekad može »poći po zlu« i u tom smislu predstavlja određeni rizik, ali i mogući veliki profit (engl. *high-risk, high-gain*, Starčević 2016: 4) u smislu bogate autentične građe čiji se brojni aspekti mogu istraživati iz različitih perspektiva.

Drugi važan aspekt provođenja istraživačkih intervju-a jest i osvješćivanje iznimno delikatne uloge istraživača u procesu prikupljanja građe i posljedično, njezinoj analizi. Intervju je primjer društvene prakse uz koju se vezuju određene jezične, odnosno interakcijske prakse, koje su obilježene ponajprije međusobno asimetričnim odnosima moći. Naime, istraživač postavlja pitanja i određuje smjer intervju-a, dok je ispitanik u svojevrsnoj podređenoj ulozi. U svako istraživanje, a pogotovo kad je riječ o radu s ljudskim subjektima, istraživač ulazi iz specifične društveno privilegirane pozicije, ali i sa svojim svjetonazorima, predrasudama i očekivanjima koja neizbježno utječu na cjelokupni proces istraživanja. Ispitanik također u tu interakciju ulazi sa svojim predrasudama i očekivanjima, npr. da tijekom intervju-a mora govoriti »pravilno« i »pametno«, da istraživač kao kakav stručnjak i autoritet očekuje od njega određene odgovore i sl., zbog čega svoju jezičnu produkciju na sadržajnoj i formalnoj razini prilagođava i mijenja u odnosu na to kakva bi ona bila u nekoj drugoj društvenoj situaciji (primjerice, u razgovoru s bliskom prijateljicom). S tim je povezan i *paradoks promatrača*, tj. nastojanje istraživača da promatra kako se ljudi ponašaju kad nisu promatrani (Labov 1997). To je nezaobilazna okolnost istraživačkog intervju-a, no nastojanje njezina potpunog uklanjanja isto može biti problematična, ako istraživač, težeći za autentičnim jezičnim ponašanjem, zanemaruje interakcijske karakteristike intervju-a kao društvene prakse. Stoga je nužno u prikazu podataka opisati okolnosti provođenja intervju-a, a iz transkripcije građe ne bi se smio izostavljati istraživačev udio jer se tako stječe pogrešan dojam da je na-

rativni diskurs nastao u kontekstu intervjua monologičan. U suprotnom se prekomjernom uniformizacijom narativne interakcije zapravo zanemaruje autentičnost jezične produkcije povezan s tom konkretnom društvenom aktivnosti, a komuni-kacijski se kontekst odbacuje kao tehnički problem, umjesto da ga se prihvati kao temeljnu komponentu izražavanja i razumijevanja značenja (vidjeti više u Mishler 1984; De Fina i Perrino 2011).

Još je jedan važan aspekt rada s ispitanicima etičnost, odnosno zaštita dostojanstva i privatnosti ispitanika. Budući da se u istraživanjima ovoga tipa od sugovornika intervjua traži da govore o svojim osobnim iskustvima, oni će u njima iznijeti i intimne stavove, strahove, traume, želje i nadanja, a ponekad i neke kompromitirajuće informacije. Stoga je zbog zaštite njihovih osobnih podataka nužno u istraživački projekt ući s mnogo razumijevanja i empatije te u prikazu analize zaštititi ili šifrirati osjetljive podatke i koristiti pseudonime.

3.2. Transkripcija građe

S obzirom na to da je riječ o govornom diskursu, nameće se pitanje kako prezentirati i transkribirati građu. Naime, nerijetko se u predočavanju govornog diskursa primjenjuju konvencije pisanog diskursa kao što su linearni grafički prikaz i konvencionalna struktura rečenice, primjena interpunkcijskih konvencija i pravopisnih pravila, što uključuje i lektorske intervencije. No iako takav prikaz podataka omogućuje lakše čitanje transkripta, to nije nimalo vjerna reprezentacija podataka; štoviše, nametanje konvencija pisanog jezika osim što daje krivu predodžbu o naravi govornog diskursa, može negativno utjecati na analizu i interpretaciju podataka. Drugim riječima, sve prekide, lapsuse, ispravke, nestandardne oblike, prozodijska obilježja itd. nužno je zabilježiti u prikazu podataka jer i su to jezična sredstva pomoću kojih se ostvaruju diskursne strategije identitetskog pozicioniranja.

U ovom istraživanju građa je najprije u cijelosti grubo transkribirana, a potom su dijelovi izdvojeni za prikaz u analitičkom dijelu rada obogaćeni prozodijskim i drugim detaljima kao što su tih ili glasan govor, stanke u sekundama, preklapanje iskaza sugovornica, smijeh itd. Još je od Labovljeva najranijeg modela postavljen svojevrsan transkripcijski standard koji se uglavnom primjenjuje i u većini suvremenih pristupa: *jedan redak – jedna surečenica*. No u slučaju ovog istraživanja, da bi transkribirani dijelovi intervjua bili što kompaktniji i kako ne bi zauzimali previše prostora i time opterećivali analitički dio teksta rada, to se pravilo nije posve primjenjivalo, nego zasebni redci transkribirane građe predstavljaju segmente koji nisu uvijek surečenice, već samostalne prozodijsko–tematske jedinice. Nastojalo se odvajanjem u redove između ostalog dočarati i specifičan ritam govornog narativnog diskursa pa se može ustvrditi da tako uređeni transkripti najbliže ilustriraju interakciju. Zbog svega navedenoga, jezik u transkriptima autentičan je i često odstupa od pravopisne i gramatičke norme hrvatskog standardnog jezika, no lektorske bi intervencije u nj bile posve proturječne teorijsko–metodološkom okviru zastupljenom u istraživanju.

Da bi se primjeri mogli lakše pratiti, u nastavku se donose transkripcijske konvencije korištene u prikazu građe:

01	broj retka
podvučeno	istraživačica
masno	glasani govor
tiho	tih govor
[	preklapanje iskaza sugovornica
(0.8)	stanka u sekundama
–	samoprekidanje (nedovršen iskaz ili nagli prelazak na novi dio iskaza)
?	uzlazna intonacija (nije nužno upitna rečenica)
,	uzlazna intonacija, sugerira nastavak ili nabranje
.	silazna intonacija, sugerira završetak iskaza
ja:ko	produžen glas (a:, a::, a:::, ... ovisno o duljini)
.hh	uzdah (.h, .hh, .hhh, ... ovisno o duljini)
@	smijeh (@, @@, @@@, ... ovisno o duljini)
((nejasno))	komentar istraživačice

3.3. Metodologija analize narativa

Cilj je ovoga istraživanja bio dvojak. Najprije se nastojao opisati narativ kao specifičan diskursni žanr prepoznat ujedno i kao središnje mjesto oblikovanja i iskazivanja identiteta posredstvom jezika. Drugi je cilj bio kroz jezični opis diskursne konstrukcije identiteta prikazati osobno iskustvo migracije *iznutra* i na taj način legitimizirati i osnažiti glasove migrantica koji su uglavnom svedeni na privatnu sferu, ali i dublje razumjeti razloge i okolnosti aktualnog pojačanog iseljavanja, osobito mladih visokoobrazovanih žena, koje je u najvećoj mjeri zahvatilo Slavoniju. Iseljavanje iz Republike Hrvatske znatno se intenziviralo tijekom 2010–ih, a poglavito nakon njezina pristupanja Europskoj uniji (Župarić – Iljić 2016; Draženović *et al.* 2018), iako se događa u trenutku već postojećeg negativnog prirodnog prirasta i nakon stoljetne kontinuirane emigracije (Nejašmić 2014). To se pojačano iseljavanje u analizama i istraživanjima obično mjeri i kvantificira, dok se u domenama političkog i medijskog diskursa suviše pojednostavljuje, ali i banalizira kroz obrasce katastrofične retorike. No ono što nedostaje (izuzev svjedočanstava koja ponekad cirkuliraju društvenim mrežama i internetskim portalima) jest uvid u iskustvo migracije iz perspektive pojedinaca, zbog čega je proučavanje tog fenomena kvalitativnim metodama iznimno važno i aktualno. Dodatno, odabirom teme vrlo se zorno ilustrira međusobna isprepletenost jezičnih i društvenih praksi te važnost uključivanja društvenog konteksta u jezične analize kroz diskursnoanalitički pristup.

U skladu s postavljenim ciljem, središnje je istraživačko pitanje glasilo *Kako mlade žene koje su 2010–ih emigrirale iz Hrvatske oblikuju identitete u narativima o osobnom iskustvu migracije?* Da bi se došlo do odgovora na to pitanje, bilo je potreb-

no prikupljenu građu analizirati u dva koraka. Prvi korak odnosio se na izdvajanje *narativa* kao analitičke jedinice iz cjelokupne građe te analizu narativa na formalno–funkcionalnoj razini. Na ovoj je razini analize nužno bilo promotriti diskursne strukture koje se javljaju u korpusu te analizirati podudaraju li se i u kojoj mjeri s Labovljevim kanonskim modelom narativne strukture. Očekivalo se da će se javljati i strukture koje odskaču od tog modela te ih je bilo nužno opisati i konačno, na temelju tog opisa kategorizirati narative.

U drugom koraku analize promatrali su se tako opisani i kategorizirani narativi s ciljem identificiranja jezičnih sredstava kojima se ostvaruju diskursne strategije pozicioniranja. To izvođenje identitetskih pozicija složeno je, podrazumijeva sve razine jezičnog opisa i odvija se na različitim razinama narativnog konteksta. Naime, narativna interakcija kontekstualno je složen komunikacijski čin koji oblikuju njezini sudionici, jezična sredstva koja koriste u toj izvedbi, redoslijed događaja o kojima se u narativu govori, ali i društvena pravila i norme narativne interakcije i interpretacije (De Fina i Georgakopoulou 2012: 62). Prema tome, konstrukcijski potencijal narativa nadilazi makro–razinu samog čina naracije, gdje su jezični odabiri središte analize te se očituje i na široj, društveno–kulturnoj i ideološkoj, makro–razini. Ta složenost izvedbe ogleda se u specifičnoj kontekstualnoj raslojenosti (usporedi Bamberg 1997a; De Fina i Georgakopoulou 2012: 62), koja obuhvaća:

- a) *svijet narativa* (engl. *story world*) – sudionici (»likovi«, odnosno društveni akteri) i ostale okolnosti (društvene, prostorne, vremenske) događaja o kojima se govori;
- b) *svijet naracije* (engl. *storytelling world*) – sudionici i okolnosti interakcijskog konteksta u kojem se narativ izvodi; u ovom slučaju riječ je o istraživačkom intervjuu između poznanica koje imaju sličnu sociokulturnu pozadinu i dijele iskustvo migracije, ali su prostorno dislocirane ili u slučaju intervjua licem u lice borave kao migrantice u istoj zemlji;
- c) širi društveni kontekst – makrorazina dominantnih diskursa, društvenih praksi i odnosa moći u koje su prve dvije razine konteksta uronjene; u kontekstu ovog istraživanja tu se razinu može nazvati *svijetom migracije*, a ona se odnosi na specifično pojačano iseljavanje iz Republike Hrvatske 2010–ih, osobito iz njezina istočna dijela i to u sljedeće zemlje: Irsku, Kanadu, Njemačku, Nizozemsku, SAD i Katar.

Da bi se opisala identitetska konstrukcija u ovako opisanom narativnom kontekstu, rabio se koncept *pozicioniranja* (Davies i Harré 1990; Bamberg 1997a; Wortham 2001), prema kojem su (identitetske) pozicije dinamično oblikovane u diskursu i interakciji jer se uporabom određenih jezičnih sredstava govornici pozicioniraju u odnosu na druge protagoniste, događaje i dominantne društvene reprezentacije o tome tko su oni kao grupa, ali i u odnosu na moralne stavove, norme, očekivanja slušatelja i vlastite namjere. Identitetsko pozicioniranje odvija se na svim trima razinama narativnog konteksta te se ostvaruje zahvaljujući određenim

diskursnim strategijama. U najširem smislu, strategije se mogu definirati kao manje ili više namjerni planovi ili prakse kojima se postižu određeni društveni, politički, psihološki ili jezični ciljevi (Wodak i Meyer 2016: 33). Drugačije rečeno, diskursne strategije predstavljaju sustavne načine jezične upotrebe, odnosno jezične odabire na različitim razinama jezične organizacije i složenosti koji rezultiraju specifičnim značenjem u širem kontekstu interakcije. Iako je određena jezična sredstva u narativima razmjerno lako uočiti (primjerice, leksičke odabire ili nestandardne oblike), njihova interpretacija s obzirom na konstrukciju identitetskog pozicioniranja i višestrukost kontekstualnih razina narativne interakcije mnogo je složenija od lociranja i kvantificiranja. Naime, na trima razinama narativnog konteksta na kojima se identitetske pozicije ostvaruju, na dinamičan način istovremeno međudjeluje više jezičnih razina (gramatička, sintaktička, pragmatička, čak i fonetska i prozodij-ska obilježja), što zahtijeva višeslojnu kvalitativnu analizu korpusa, koja je prikazana u nastavku rada.

4. Formalno-funkcionalna analiza narativa

Narative o osobnom iskustvu nije jednostavno jasno izdvojiti iz okolnog diskursa budući da se oni nerijetko preklapaju i teško je odrediti gdje jedan završava, a drugi počinje. Naime, takvo izdvajanje »bez ostatka« strukturalistička je metoda koja funkcionira u analizi pisanog jezika i to maksimalno do rečenične razine (iako ne posve i uvijek). Labovljev je model služio u ovom dijelu analize kao orijentacija te se na samom početku pokazalo da se na njemu ne može inzistirati jer bi se većina korpusa morala odbaciti kao nepodobna za analizu. Stoga ga se nadogradilo drugim funkcionalnim kriterijima koji proizlaze iz naravi građe. Segmentacijom korpusa uočena su tri okvirna obrasca narativne konstrukcije, koji su za svrhu ovog istraživanja nazvani *referencijskim*, *evaluacijskim* i *hipotetičkim* narativima. Referencijski i evaluacijski narativi nazvani su prema dvjema narativnim funkcijama koje su spominjali Labov i Waletzky (1967: 13). U korpusu 10 intervjua pobrojano je 493 narativa, od kojih je 189 (38,3 %) referencijskih, 273 (55,4 %) evaluacijskih, a samo je 31 (6,3 %) hipotetički, no te kvantitativne podatke valja uzeti s određenom ogradom i smatrati ih okvirnima. Naime, kao što će biti prikazano u nastavku rada, neki se tematski zaokruženi narativi mogu smatrati nizom manjih narativa povezanih istom temom ili jednim većim narativom. No ono što se pokazalo konstantom kroz cijeli korpus neovisno o podjeli na pojedinačne intervjue jest omjer, u kojem dominiraju evaluacijske sekvence, referencijskih je nešto manje, a najmanje je hipotetičkih. U nastavku su prikazani prototipni primjeri za svaki od triju vrsta narativa.

4.1. Referencijski narativi

Klasični obrazac u kojem se prenosi iskustvo iz prošlosti, uz vremenski slijed događaja i s barem jednim vremenskim sjecištem, nazvan je *referencijskim* narativom. Prototipni referencijski narativi funkcioniraju kao zasebne epizode unutar

okolnog diskursa intervjua, vrlo su pripovjedljivi jer govore o kakvom nesvakidašnjem, visoko informativnom i »pričljivom« iskustvu. Osim toga, često imaju dinamičnu radnju i agentivne protagoniste te na taj način zorno oslikavaju svijet narativa. U pravilu su otvorena poticajna pitanja poput *Jesi li imala neko dobro ili loše iskustvo koje želiš prepričati?* poticala takve narative, no nerijetko su se oni i organski razvijali u procesu naracije. Dakako, pitanja poput *Kakav ti je posao i kolege?* ili *Gdje se vidiš u budućnosti?* polučit će evaluacijske, odnosno hipotetičke narative, što pokazuje da je pogrešno tumačiti narative kao monološke oblike jer njihov oblik i sadržaj uvijek ovise o sugovornicima/slušateljima/publici, njihovim očekivanjima i drugim okolnostima interakcije.

- (1) Sara, Irska
- 01 znaš imam tu trgovinu gdje sam sad otišla kupit cigarete– tu radi jedna Hrvatica
- 02 onda u Lidlu radi jedna Hrvatica
- 03 u ((naselju)), gdje god odem [u ovim svojim trgovinama u kojima se krećem
- 04 @@]
- 05 **svuda** rade Hrvatice
- 06 i Hrvati se dosta često javljaju ljudima
- 07 aha
- 08 kad te– ova– ova na primjer ta cura iz Lidla je rekla
- 09 a: odakle si?
- 10 ja reko iz Hrvatske
- 11 ma znala sam po naglasku
- 12 @@
- 13 kad:– kad skuže naglasak odma ti se jave–
- 14 tak sam bila kupovala cipele na ovim sniženjima
- 15 u: prvom mjesecu
- 16 i ja kažem tražim– od te cure jelda, cipele taj svoj broj
- 17 ona meni odakle si (0.8)
- 18 na engleskom–
- 19 ja reko from Croatia
- 20 a šta ne kažeš–
- 21 znaš onak @ ima ih **toliko svuda** da:
- 22 i **svi** ti se pokušavaju javit
- 23 ja mislim da se sad stvorila jedna onako **ve:lika** community [Hrvata
- 24 aha]
- 25 i puno ljudi– dosta ljudi je zapravo naivno pristupilo tome
- 26 kao, sad smo mi tu sad svi zajedno
- 27 Hrvati u tuđini– to me **baš podsjeća** na ono bauštelce u Njemačkoj
- 28 [ono, razumiješ?
- 29 [mhm (1) mhm
- 30 ono, pomažimo jedni drugima.

U ovom narativu Sara prepričava anegdotalne i učestale susrete s drugim migrantima iz Hrvatske u Irskoj. Već i površna opservacija narativa ukazuje da je riječ o kanonskom pripovjednom modelu. Redci 01 – 07 funkcioniraju kao orijentacija jer upućuju u okolnosti u kojima su se odvijali događaji koji su srž narativa. Riječ je o paralelizmu u navođenju dvaju događaja koji su vrlo slični – oba imaju kao komplicirajući događaj situaciju u kojoj Sara progovara, prodavačica zbog njezina stranog naglasaka pretpostavlja da je iz Hrvatske (08 – 09; 16 – 17), a do raspleta dolazi kad Sara to i potvrđuje (10 – 11; 19 – 20). Nakon toga slijedi evaluacija stanja predstavljenog tim dvama susretima, odnosno Sarino vrednovanje velikog broja migranata iz Hrvatske u Irskoj (21 – 27), što doduše može i samostalno funkcionirati kao zaseban evaluacijski narativ. Sarin narativ završava kodom (28), kojom premošćuje svijet narativa i svijet naracije obrativši se sugovornici, koja pak reagira s odobravanjem (29). No naratorica u završetku narativa također aktivira i širi društveni kontekst, odnosno svijet migracije, budući da problematizira sve masovnije iseljavanje u Irsku i poslove koje ondje rade migrantice iz Hrvatske i uspoređuje to s još jednom značajnom generacijom hrvatskih migranata – *bauštelcima* u Njemačkoj.

4.2. Evaluacijski narativi

Većina korpusa otpada na narative koji ne govore o konkretnom događaju iz prošlosti, nego opisuju, vrednuju ili komentiraju određena stanja, činjenice, probleme ili postupke društvenih aktera i zbog te su svoje karakteristike ovdje nazvani *evaluacijskim narativima*. Kao i u prethodnom primjeru u kojem evaluacijski dio slijedi nakon opisa konkretnih događaja, evaluacijski narativi često slijede nakon referencijskih kao refleksija, objašnjenje ili opravdanje postupaka društvenih aktera iz svijeta narativa, ali se javljaju i kao zasebne samostalne narativne sekvence. Evaluacijski narativi, dakle, umjesto komplicirajućeg događaja iskazanog prošlim glagolskim vremenima, obično sadrže opis kakve prepreke ili problema, iskazane najčešće habitualnim prezentom, imenskim predikatom ili glagolima stanja i bivanja. Ti problemi obično nemaju rasplet ili rješenje, nego obično ostaju neriješeni u svijetu narativa, ali bivaju vrednovani u svijetu naracije.

(2) evaluacijski narativ: Maja, Kanada

01 jel ti fali šta (0.5) iz Hrvatske?

02 (1) a čuj (0.5)

03 svaki dan mi prođe

04 kak si podijeljen na dva dijela

05 jel ono familija i sve ostalo osim familije je ovdje

06 mislim dobro i prijatelji naravno,

07 ali moji svi prijatelji su ošli van

08 tak da ono, aj znaš, dvije muhe jednim udarcem

09 bar se oko tog ne moram sekirat da mi fale jer su i tak i tak svuda

10 ali fami– familija mi je ono (0.2)

(3) Dunja, Katar

- 01 da ti budem iskrena, meni je ovdje dobro
 02 i ja svoj posao jako volim
 03 i da se mene pita, meni se odavde ne žuri.
 04 a on ima onak nekih (1) ups and downs
 05 aha, da [da
 06 [da ga malo uhvati da mu je dosadilo, da bi išo negdje dalje–
 07 al sad ćeš vjerojatno pitat jel se planiramo vratit u Hrvatsku–
 08 ne planiramo se vratit u Hrvatsku.
 09 @@@
 10 @@ barem ne (1) [ne
 11 [zašto?
 12 pa zato– mislim šta ja znam, na šta da se vratim?
 13 da sad idem ponovno ono, šta, na biro ili?
 14 tražit posao koji nisam mogla nać ni kad sam bila mlađa?
 15 to ne dolazi u obzir.
 16 mi u Hrvatsku se vraćamo (1.5) ne znam (1)
 17 ako se situacija promijeni
 18 ili ako zaradimo jako puno para
 19 pa onda ne ovisimo o nekakvom poslu u Hrvatskoj.

Primjer (3) započinje kao evaluacijska sekvenca u kojoj naratorica objašnjava da se zbog anticipirane nezaposlenosti ne želi vratiti u Hrvatsku, iako njezin partner ima dvojbe. Hipotetički narativi obično nastaju kao odgovor na pitanje o planovima za budućnost, no ovdje je Dunja takav narativ organski nadogradila na evaluacijsku sekvencu s početka. Hipotetički narativi, poput sekvence 08 – 19, obično sadrže dva središnja dijela; hipotetički scenarij, koji najčešće ovisi o nekim uvjetima (08; 16 – 19) te evaluacijsku, odnosno eksplikacijsku sekvencu, koja funkcionira kao obrazloženje tog potencijalnog scenarija u budućnosti (12 – 15). Također, zanimljivo je uočiti da se naratorica prebacila u svijet naracije u skladu sa očekivanjima koja je imala od intervjua (07), što pokazuje da narativi nisu fiksne, apstraktne jezične strukture koje govornik po potrebi aktivira, ispunivši pojedine dijelove strukture semantičkim sadržajem, nego se dinamično razvijaju ovisno o višeslojnom narativnom kontekstu i očekivanjima koje sudionici imaju od interakcije.

5. Analiza diskursnih strategija pozicioniranja

U nastavku su prikazane učestale diskursne strategije pozicioniranja (o konceptu *pozicioniranja* vidjeti više u 2. poglavlju), odnosno sustavni načini jezične upotrebe koji rezultiraju identitetskim pozicijama na različitim razinama narativnog konteksta.

5.1. Pozicioniranje u svijetu narativa

Kad je riječ o pozicioniranju u svijetu narativa, odnosno o načinu na koji su oblikovani društveni akteri koji sudjeluju u prenesenom događaju, uključujući naratoricu, najprije valja spomenuti strategiju (*de*)*agentivizacije* (van Leeuwen 2016). Riječ je o različitim jezičnim sredstvima kojima se društvene aktere pozicionira kao agentivne ili neagentivne sudionike događaja, odnosno kojima se implicitno pripisuje određena razina odgovornosti ili pozicija moći.

Valja se ovdje vratiti na primjer (1), gdje se dinamičnost svijeta narativa gradi upravo oblikovanjem plastičnih, agentivnih likova prenošenjem njihovih dinamičnih dijaloga. Tradicionalno se to jezično sredstvo naziva upravnim govorom, no u diskursnom je pristupu primjerenije govoriti o *konstruiranom dijalogu*, jer se ne radi o pukom navođenju nečijih riječi, nego su ti iskazi rekontekstualizirani u novom diskursnom okruženju (Tannen 2007: 102 – 132). No osim što likovi dobivaju na plastičnosti i autentičnosti, upotrebom konstruiranog dijaloga u narativima oblikuju se i iskazuju neka njihova identitetska obilježja. Primjerice, svoje i riječi sugovornica, drugih žena koje su emigrirale iz Hrvatske u Irsku, Sara prenosi na složenoj kombinaciji hrvatskog i engleskog jezika (*ona meni odakle si (0.8) na engleskom, ja reko from Croatia; stvorila [se] ve:lika community Hrvata*). To navođenje iskaza pojedinih društvenih aktera na engleskom, odnosno dodatne »didaskalije« kojima se upućuje na jezični kod u izvornoj interakciji u svijetu narativa (*ona meni odakle si (0.8) na engleskom*–), nije tek površno prebacivanje kodova na formalnoj razini jezičnog izražaja naratorice, nego se miješanjem kodova unutar istog iskaza nastoji prenijeti suptilne razine jezičnog identiteta društvenih aktera iz svijeta narativa, što bi se prijevodom ili jednojezičnom parafrazom izgubilo. Riječ je ovdje o *transjezičnom ponašanju* (engl. *translanguaging*, Wei 2018), odnosno o složenom procesu fluidnih i dinamičnih komunikacijskih praksi u globalizacijskom i višejezičnom kontekstu koje tradicionalno rabljen termin *prebacivanje kodova* ne može u potpunosti obuhvatiti.

(4) Maja, Kanada

- 01 meni je drago da se to dešava,
- 02 zato što vidim da **ima. ipak. malo volje** u vama
- 03 koji ste ono (0.5) apatični prema svemu
- 04 ma neću se ni prijavljivat ((oponaša))
- 05 ma daj sve je jedno
- 06 jo:j sve je u klincu
- 07 joj ova država
- 08 svaka kava je ista priča,
- 09 joj ova država je užasna
- 10 ma sve je ošlo u klinac

U primjeru (4) prikazan je ulomak evaluacijskog narativa u kojem Maja komentira pojačano iseljavanje i stanje u Hrvatskoj te iskazuje svoju iziritiranost i kritičnost prema apatiji svojih poznanika. Specifičnom upotrebom konstruiranog dijaloga te je društvene aktere pozicionirala kao pasivne i apatične, a za razliku od primjera (1) u kojemu je rekontekstualizirana konkretna jezična interakcija, tu se radi o njezinu sažimanju i svojevrsnom karikiranju, što se očituje i na prozodijskoj razini jer naratorica glasom oponaša i karikira njihove stavove i komentare. Osim što opisuje razloge iseljavanja mladih u Hrvatskoj, istovremeno sebe, ali i druge koji su na loše stanje u zemlji reagirali iseljavanjem, pozicionira kao agentivne društvene aktere, jer su umjesto »kukanja« odlučili zauzeti se za svoju budućnost, pa makar pod cijenu iseljavanja u daleku Kanadu. Jasno je da je nemoguće ove evaluacije izolirati od šireg društvenog konteksta i svijeta migracije te se može zaključiti da ovaj narativ u dobroj mjeri oslikava iskustva mladih poput Maje, koji ne uspijevaju pronaći posao te ostaju nesretni i besperspektivni u Hrvatskoj, dok im je jedina alternativa iseliti iz zemlje.

Jezična sredstva koja najtransparentnije upućuju na konkretne osobe i na taj način povezuju jezični i izvanjezični svijet su indeksikali, ponajprije zamjenice (De Fina 2003: 52). Iako se upotrebom zamjenica i zamjениčkih perspektiva izravno referira na konkretne društvene aktere ili sugovornike, njihovom se upotrebom također postižu i određena značenja povezana s društvenim identitetima i položajem govornika, sugovornika, društvenih aktera koji se spominju u narativu, ali i s događajima o kojima se govori.

U ovom se korpusu mogla uočiti dosljedna promjena zamjениčkih perspektiva unutar istog narativa, što možda najbolje ilustrira načelo dinamične identitetske konstrukcije tijekom interakcije, ali i aktiviranje pojedinih razina narativnog konteksta. Vidljivo je to u primjeru (2), gdje naratorica duž cijeloga narativa alternira između *ja* i *ti*-perspektive. Budući da govori o osobnom iskustvu, Majin narativ započinje i završava u prvom licu jednine, no tijekom njegove progresije izmjenjuju se dinamično *ja* i *ti*-perspektiva (npr. *svaki dan mi prođe kak si podijeljen na dva dijela*). No to *ti* nije referencijsko jer ne upućuje na sugovornicu, već je generičko jer poopćava osjećaj podvojenosti i nedostajanja kao nešto univerzalno za migrantsko iskustvo, stoga se može govoriti o strategiji *generalizacije*. Ta poopćenost postiže se još jednom promjenom, ovaj put u treće lice množine i upotrebom apstraktnog aktera »ljudi« (*i nakon dvajst godina u Kanadi vjerojatno se ti isti ljudi bude sa istom misli*). Dakle, Maja sebe distancira kao aktera u svijetu narativa koji prolazi kroz teška emotivna stanja te se može pretpostaviti da je istovremeno riječ o strategiji približavanja iskustva sugovornici, ali i suočavanja s osjećajima nepripadanja i podvojenosti.

(5) Irma, SAD

01 vrlo smo skromno živjele. (2)

02 nismo imale, nismo imale–

03 ono, znale di bi sad otišle,

04 ono ne moš otić na kavu,

- 05 ne moš otić na cugu– moraš–
 06 svaka rutina na koju si navikao ti je promijenjena, u potpunosti je promije-
 njena,
 07 znači ne znaš šta bi radio
 08 zato jer moraš stvorit neke nove rutine,
 09 a ne znaš od čeg da ih stvoriš.
 10 ono nemaš pojma naprosto. (1.5)
 11 ne snalaziš se po gradu.

Neke od ispitanica emigrirale su u pratnji prijatelj(ic)a i/ili partnera pa o velikom dijelu iskustava govore u prvom licu množine. U primjeru (5) prikazan je ulomak iz jednog takvog narativa, u kojem Irma govori o negativnim aspektima migrantskog iskustva u SAD–u, koje je u najvećoj mjeri proživljavala zajedno s prijateljicama s kojima se iselila. No u ovom se slučaju također javlja generičko *ti* (04 – 11), te se kolektivizirano iskustvo ponovno poopćuje i oslikava kao nešto što je uobičajeno iskusiti u emigraciji. Takvom promjenom perspektive naratorica sebe, ali i svoje su–migrantice izdiže iz domene konkretnog te generalizira njihovo iskustvo kako bi sugovornici kojoj se obraća, odnosno istraživači, bilo bliskije i lakše shvatljivo. Istovremeno, brisanjem sebe kao agentivnog društvenog aktera, osim što se oblikuje objektivna pozicija iz koje se situacija vrednuje, ujedno se distancira od navedenog negativnog iskustva kako bi se lakše o njemu govorilo. Naime, uočeno je da se ovako iskazana diskursna strategija *generalizacije* (van Leeuwen 2016) daleko najčešće rabi u narativima koji tematiziraju kakva loša, nelagodna i teška iskustva, odnosno pitanje osjećaja nepripadnosti novom društvenom, kulturnom i jezičnom okruženju u kojem se identitetske pozicije migranata i mogućnost izvođenja identiteta uvelike mijenjaju.

5.2. Pozicioniranje u svijetu naracije

Na razini svijeta naracije promatralo se kako se sudionice interakcije međusobno pozicioniraju. Već je ranije bilo riječi o očekivanjima s kojima u ovaj tip narativne interakcije ulaze obje strane te je u primjeru (3) prikazano kako se ta očekivanja realiziraju u samoj izvedbi narativa (*al sad ćeš vjerojatno pitat jel se planiramo vratit u Hrvatsku*). U tim se situacijama napušta svijet narativa kako bi se u svijetu naracije sa sugovornicom komentirao ili vrednovao neki aspekt svijeta narativa. Na jezičnoj razini to se ostvaruje ponajprije izravnim obraćanjem sugovornici, primjerice referencijskom upotrebom drugog lica jednine. No čak i ako nije referencijska, upotrebom *ti*–perspektive premošćuje se jaz između svijeta narativa i svijeta naracije pa se ispitanice naizmjenično pozicioniraju kao sudionice događaja o kojima govore i kao autentične naratorice koje vrednuju te događaje u kontekstu intervjua.

Osim zamjeničkog prebacivanja, jezična sredstva koja signaliziraju aktiviranje ove razine konteksta su i različite diskursne oznake kojima se uključuje sugovornicu, primjerice takozvane »poštalice« (*znaš onak; ono, razumiješ?*), koje se u tradi-

cionalnim analizama odbacuju kao šum u komunikaciji i značenjski isprazne riječi. No iz ovih je primjera vrlo jasno da je riječ o iznimno važnim diskursnim oznakama kojima se premošćuju razine narativnog konteksta i ostvaruje diskursna strategija uključivanja sugovornice. Istovremeno, sugovornica sličnim, uglavnom prozodij-skim elementima (*mhm, aha, da da; m::*) daje do znanja da sudjeluje u interakciji i sluša, ali i da se solidarno pozicionira i suosjeća s naratoricom.

(6) Nora, Irska

01 znači ono klasika, sjedila sam kod kuće bez posla (0.5)

02 *a*: odradila onaj staž za tisuću šesto.

03 *mhm*

04 u bolnici. znači, neću komentirat ono: znaš–

05 mislim al ne znam,

06 znaš u biti i sama kako je radit u državnoj firmi (1) [@@@

07 [@@

08 znači u principu, ne znam– ja sam tamo sjedila i skupljala prašinu

Osim tih vrlo spontanijeh jezičnih sredstava kojima se uključuje sugovornicu i daje joj se do znanja da ju se sluša, postoje i kompleksnije intervencije, poput ove prikazane u primjeru (6). Naime, ovdje Nora uvodi u razloge koji su ju potaknuli da se iseli u Irsku te navodi iznimno loše iskustvo stručnog osposobljavanja bez zasni-vanja radnog odnosa (*staž za tisuću šesto*). Pritom napušta svijet narativa i izravno se obraća sugovornici (06 – 07) te aludira na slično profesionalno iskustvo rada u »državnoj firmi«. Te interdiskursne poveznice na zajednička iskustva imaju vrlo važnu ulogu u međusobnom pozicioniranju sugovornika u narativnoj interakciji općenito jer oblikuju solidarne pozicije međusobnog razumijevanja i bliskosti te funkcioniraju kao dodatna evaluacija situacije prikazane u svijetu narativa.

5.3. Pozicioniranje u svijetu migracije

Konačno, svijet narativa i svijet naracije, osim što se dinamično isprepliću tijekom interakcije, uronjeni su u širi društveni kontekst koji obuhvaća dominantne diskursne prakse, ideologije i odnose moći vezane uz fenomen migracije. Stoga se u ovom dijelu analize promatra kako se u narativima ispitanica rekontekstualiziraju opća mjesta, tj. *makroteme* o migraciji i kako se one pozicioniraju u odnosu na njih.

S obzirom na narav migracije kao društvene prakse, ovoj razini analize pristupilo se iz perspektive kritičke analize diskursa, koja promatra tekstove kao mjesta borbe u kojima se mogu prepoznati tragovi različitih diskursa i ideologija sukobljenih oko dominacije i čiji je cilj premostiti jaz koji postoji između mikropristupa, koji proučavaju lokalne aspekte jezičnih fenomena i makropristupa, koji se odnose na šire strukturalne, institucionalne i organizacijske aspekte društva (van Dijk 2015). U ovom istraživanju upravo se svijet migracije može tumačiti kao makrorazina društvene strukture koja se rekontekstualizira na mikrorazini, u narativnoj interakciji. Dakle, u narativima ispitanica odražavaju se i rekontekstualiziraju systemske

društvene prakse matične i nove zemlje, ali i različiti kompleksni odnosi između njih i ostalih društvenih aktera i sudionika događaja u svijetu narativa.

Općenito se može reći da su migrantsko iskustvo i migracija kao takva obilježeni asimetričnim odnosima moći. Migrant je uvijek iz perspektive zemlje destinacije Drugi, stranac, često i diskriminiran, a u svojoj matičnoj zemlji, ako dođe u posjet ili se vrati, istovremeno je otuđenik. Recentna globalna politička, društvena i ekonomska zbivanja, ratni sukobi i klimatske promjene izrazito su intenzivirali migracije ljudi, što je rezultiralo strahom od migranata i cirkulacijom ksenofobnih, rasističkih i antiimigrantskih diskursa u različitim diskursnim domenama (u medijima, na društvenim mrežama, u političkom i institucionalnom diskursu). Svaka zemlja ima svoje migracijske politike koje nerijetko legitimiziraju takve antiimigrantske prakse. Konačno, migracijske politike nedvojbeno utječu na sve aspekte života migranata koji u njih useljavaju. Primjerice, već pri odluci o iseljavanju, sam odabir zemlje u koju će se osoba iseliti ovisi upravo o postojećim migracijskim politikama. Budući da je hrvatskim državljanima pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji značajno olakšan pristup deficitarnim tržištima rada zemalja članica, osim što se nastavilo tradicionalno iseljavanje u Njemačku i Austriju, pojavile su se i neke nove atraktivne destinacije, među kojima se posebice ističe Irska. To je važno spomenuti budući da su sve sudionice ovog istraživanja u kontekstu globalnih migracijskih kretanja ipak privilegirane kao visokoobrazovane bjelkinje koje dobro ili izvrsno vladaju jezikom zemlje u koju su iselile te legalno u nju useljavaju. U tom smislu ne susreću se s izravnom diskriminacijom i ozbiljnijim teškoćama u procesu migracije, no bez obzira što su njihova iskustva uglavnom pozitivna, njihovi narativi ukazuju na suptilne razine drugotnosti i marginaliziranosti migranata. U kontekst svijeta migracije ulazi i društveno stanje u matičnoj zemlji ispitanica, odnosno već spomenuto intenzivirano iseljavanje iz Hrvatske, o kojem se u različitim diskursnim domenama govori kao o iznimno alarmantnom.

U narativima ispitanica različiti aspekti ovako opisanog svijeta migracije rekontekstualiziraju se najčešće kroz sljedeće makroteме: osjećaj (ne)pripadnosti i problematika identificiranja s drugim migrantima, evaluacija iseljavanja iz Hrvatske i stanja u Hrvatskoj te utjecaj migracijskih politika na život i ostanak u novoj zemlji, a na njih su ukazali i već prethodno prikazani primjeri.

Primjerice, strategija generalizacije često se rabi u narativima koji tematiziraju osjećaj nepripadnosti, odnosno podvojenosti i čežnje za voljenim ljudima, kao u primjeru (2). No pitanje pripadnosti izravno se vezuje i uz pozicioniranje u odnosu na druge migrante, bilo da je riječ migrantima iz drugih zemalja ili aktualnoj i prethodnim generacijama iseljenika iz Hrvatske, što je zorno ilustrirano u primjeru (1). Iako je u narativima ispitanica, osobito onih koje su iselile u Irsku, posvjedočena brojnost migranata iz Hrvatske, one najčešće nemaju potrebu povezivati se s njima. S druge strane, vezano uz osjećaj drugotnosti koji proizlazi iz same činjenice migracije, javlja se kao često rekontekstualizirano opće mjesto nepripadanja i podijeljenosti (2) i gubitka stabilnosti (5). Naime, promjenom poznatog okruženja i

dolaskom u novi društveni, kulturološki i jezični kontekst, migranti su primorani iznova graditi okvire pripadnosti i stabilnosti, što duboko utječe na iskazivanje njihovih identitetskih pozicija. Neke su ispitanice navele i negativne situacije kada su se osjećale diskriminirano kao strankinje, no te situacije nisu oblikovale opći dojam života u novoj zemlji.

Na odluku ispitanica da se isele iz Hrvatske velikim su dijelom ili u potpunosti utjecali uvjeti u matičnoj zemlji, iako se uz to navodi i radoznalost, želja za internacionalnim iskustvom, putovanjima i profesionalnim napredovanjem. Neka od učestalih općih mjesta kritiziranog stanja u Hrvatskoj koja se navode su anticipirana i stvarna nezaposlenost, manjak perspektive, korupcija na svim razinama društva i općenito loše stanje u zemlji, što ilustriraju i primjeri (3), (4) i (6). Ispitanice vrlo kritički vrednuju situaciju u Hrvatskoj, ali se u odnosu na spomenute probleme pozicioniraju kao agentivne, snažne i odlučne, budući da su donijele ne tako laku odluku o odlasku od kuće.

U brojnim se narativima tematiziraju migracijske politike te se rekontekstualiziraju diskursne prakse karakteristične za zemlje destinacije ispitanica. Ovisno o zemlji boravka, kao državljanke zemlje članice Europske unije ispitanice su imale znatno olakšan institucionalni kontakt i lako su mogle regulirati svoj boravak, za razliku od migranata iz nekih drugih zemalja. Primjerice, pokazalo se da se Irska nametnula kao vrlo atraktivna i lako dostupna destinacija zbog lakog zapošljavanja, relativne blizine, ali i činjenice da nije bilo potrebno ulagati dodatne napore u učenje jezika zemlje, s obzirom na dobru razinu ovladanosti engleskim jezikom ispitanica. Ti narativi ukazuju i da poznavanje jezika zemlje postaje najvažnijim vidom simboličkog kapitala, kojim je uvjetovana društvena mobilnost i pristup drugim oblicima kapitala.

Zaključno, svijet migracije kako su ga kroz svoje narative oslikale ispitanice karakterizira polariziran, čak i rastrgan odnos između pozicije migrantice i svih onih identitetskih pozicija koje su im prije iseljavanja bile važne. U tom novom okruženju, aspekti identiteta kao što su nacionalni, jezični i profesionalni, na specifičan se način isprepliću i izranjaju kao amalgamirani migrantski identiteti. Opis pozicioniranja u svijetu migracije potvrdio je još jednom da je diskursna konstrukcija identiteta dinamična jer se istovremeno ostvaruje više identitetskih pozicija unutar istog narativa.

6. Zaključna razmatranja

Kao što je analiza pokazala, narativni diskurs zaista se može promatrati kao privilegirano mjesto identitetske konstrukcije, budući da se u njemu kroz složeno međudjelovanje svih razina narativnog konteksta i diskursnih strategija pozicioniranja ostvaruju dinamične identitetske pozicije.

Analiza građe prikupljene polustrukturiranim intervjuom s 10 ispitanica koje su iselile iz Hrvatske tijekom 2010–ih pokazala je prije svega da izdvajanje nara-

tiva iz okolnog diskursnog okruženja »bez ostatka«, nije uvijek moguće jer se u govornom diskursu narativi preklapaju, isprepliću, umeću, nemaju dovoljno čvrstu strukturu u formalnom smislu ili su nedovršeni zbog digresija. To potvrđuje da je strukturalistički model opisa narativa poput Labovljeva neodrživ, budući da zadovoljavajuće može opisati tek ograničen broj sekvenci govornog diskursa jer se oslanja na sintaktocentričan opis primjereniji pisanom jeziku. Zbog naravi analiziranog diskursa zato je bilo nužno uključiti funkcionalne kriterije kako bi se narativi opisali na zadovoljavajuć način koji uvažava narav govornog jezika i kontekstualnu raslojenost narativne interakcije koja je u strukturalističkom pristupu zanemarena. Stoga je primjerenije govoriti o narativu o osobnom iskustvu kao o diskursnom žanru koji se na različite načine može realizirati, ovisno o društvenim okolnostima njegova izvođenja i očekivanju sudionika interakcije. Iako se korpus u određenoj mjeri mogao kategorizirati i segmentirati na narative kao temeljne analitičke jedinice, ta kategorizacija služila je prvenstveno kao orijentacija pri drugom koraku analize, a to je opis diskursnih strategija pozicioniranja.

Ukratko, odgovor na središnje istraživačko pitanje jest da ispitanice u narativima o svojim migrantskim iskustvima identitete oblikuju na dinamičan način i da zahvaljujući pojedinim jezičnim sredstvima izranjaju njihove višestruke, kontekstualno uvjetovane identitetske pozicije. Dinamičnost iskazivanja identitetskih pozicija znači da se tijekom istog narativa izmjenjuju različite identitetske pozicije te da se istovremeno premošćuju razine narativnog konteksta pa je umjesto identiteta kao konstante koja dominira pojedinim narativom primjerenije govoriti o tome koji se aspekti migracijskog iskustva unutar pojedinog narativa generaliziraju, kolektiviziraju ili individualiziraju. Jedna od ključnih strategija identitetskog pozicioniranja jest (de)agentivizacija, pomoću koje se oblikuju društveni akteri s obzirom na uključenost, odgovornost i aktivnost u svijetu narativa. Pokazalo se da se to ponajprije čini jezičnim sredstvima poput konstruiranog dijaloga i zamjeničkog prebacivanja. Iduća istaknuta strategija jest generalizacija, koja se najčešće postiže upotrebom generičkog oblika zamjenice *ti*, a cilj joj je poopćiti pojedina migrantska iskustva, najčešće negativna, i na taj ih način prikazati univerzalnima i približiti sugovornici. Konačno, valja istaknuti i ulogu strategije uključivanja sugovornice aktiviranjem svijeta naracije, kojom se postiže pozicija solidarnosti i bliskosti sugovornica, bilo aluzijom na zajednička iskustva, bilo generalizacijom i izravnim obraćanjem pomoću diskursnih oznaka. Sve navedeno uronjeno je u širi društveni kontekst, za potrebe ovog istraživanja nazvan svijetom migracije, čiji bi izostanak iz analize rezultirao nepotpunom slikom analiziranog diskursa. Ta je razina narativnog konteksta pokazala da su sve oblikovane identitetske pozicije izravno povezane s različitim aspektima društvenih praksi vezanih uz migraciju u širem smislu.

Na koncu valja još jednom napomenuti da spoznaje proizašle iz ovog istraživanja nisu pozitivističke i generalizirajuće, nego ih najprije valja tumačiti kao karakteristike konkretnog diskursa nastalog istraživačkim intervjuima, a tek se potom

neka njihova obilježja može promatrati kao svojevrsnu tendenciju govornog narativnog diskursa općenito, odnosno pripisati inherentnoj ljudskoj sklonosti da se proživljena iskustva oblikuju u narativnom obliku.

Literatura

- Bamberg, Michael (1997a). Positioning between Structure and Performance. *Journal of Narrative and Life History* 7 (1–4): 335–42.
- Bamberg, Michael (ur.) (1997b). *Oral Versions of Personal Experience: Three Decades of Narrative Analysis. Special Issue of Journal of Narrative and Life History* 7 (1–4), posebno tematsko izdanje, <http://dx.doi.org/10.1075/jnlh.7.01int>
- Bamberg, Michael (2004). 'I know it may sound mean to say this, but we couldn't really care less about her anyway.' Form and Function of 'Slut Bashing' in Male Identity Constructions in 15-Year-Olds. *Human Development* 47: 331–353.
- Bamberg, Michael i Molly Andrews (ur.) (2004). *Considering Counter-Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. Amsterdam: John Benjamins.
- Bamberg, Michael, Anna De Fina i Deborah Schiffrin (ur.) (2007). *Selves and Identities in Narrative Discourse*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins B.V.
- Bamberg, Michael i Alexandra Georgakopoulou (2008). Small Stories as New Perspectives in Narrative and Identity Analysis. *Text & Talk* 28 (3): 377–396, <http://dx.doi.org/10.1515/TEXT.2008.018>
- Baynham, Mike i Anna De Fina (ur.) (2005). *Dislocations/Relocations. Narratives of Displacement*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- De Beaugrande, Robert (1982). The story of grammars and the grammar of stories. *Journal of Pragmatics* 6: 383–422, [http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(82\)90014-5](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(82)90014-5)
- Benwell, Bethan i Elizabeth Stokoe (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Blommaert, Jan (2005). *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bucholtz, Mary i Kira Hall (2004). Language and Identity. Duranti, Alessandro, ur. *A Companion to Linguistic Anthropology*. Blackwell Publishing, 369–394.
- Bucholtz, Mary i Kira Hall (2005). Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7 (4–5): 585–614, <http://dx.doi.org/10.1177/1461445605054407>
- Caldas-Coulthard, Carmen Rosa i Rick Iedema (ur.) (2008). *Identity Trouble. Critical Discourse and Contested Identities*. Palgrave Macmillan.
- Chafe, Wallace L. (1980). *The pear stories: Cognitive, cultural, and linguistic aspects of narrative production*. Norwood, NJ: Ablex.
- Davies, Bronwyn i Rom Harré (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20 (1): 43–63, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x>

- De Fina, Anna (2003). *Identity in Narrative: A Study of Immigrant Discourse*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins P.C.
- De Fina, Anna i Alexandra Georgakopoulou (2008). Analysing narratives as practices. *Qualitative Research* 8 (3): 379–387, <http://dx.doi.org/10.1177/1468794106093634>
- De Fina, Anna i Alexandra Georgakopoulou (2012). *Analyzing Narrative. Discourse and Sociolinguistic Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Fina, Anna i Barbara Johnstone (2015). Discourse Analysis and Narrative. Tannen Deborah, Heidi E. Hamilton i Deborah Schiffrin, ur. *The Handbook of Discourse Analysis*, drugo izdanje. Wiley – Blackwell, 152–167.
- De Fina, Anna i Sabina Perrino (ur.) (2011). *Narratives in Interviews, Interviews in Narrative Studies*. *Language in Society* 40 (1), posebno tematsko izdanje.
- De Fina, Anna, Deborah Schiffrin i Michael Bamberg (ur.) (2006). *Discourse and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deppermann, Arnulf (2013). Editorial. Positioning in narrative interaction. *Narrative Inquiry* 23 (1): 1–15.
- Draženović, Ivana, Marina Kunovac i Dominik Pripužić (2018). Dynamics and determinants of emigration: the case of Croatia and the experience of new EU member states. *Public Sector Economics* 42 (4): 415–447.
- Fairclough, Norman (1992). Discourse and Text: Linguistic Intertextual Analysis within Discourse Analysis. *Discourse & Society* 3 (2): 193–217.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London / New York: Longman.
- Gee, James Paul (1991) A linguistic approach to narrative. *Journal of Narrative and Life History* 1 (1): 15–39, <http://dx.doi.org/10.1075/jnlh.1.1.03ali>
- Georgakopoulou, Alexandra (2006). Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry* 16 (1): 122–130.
- Georgakopoulou, Alexandra (2007). *Small Stories. Interaction and Identities*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hymes, Dell. (1981). «In Vain I Tried to Tell You”: Essays in Native American Ethnopoetics. Philadelphia PA: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William (1972). The transformation of experience in narrative syntax. *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 354–396.
- Labov, William (1981). Speech actions and reactions in personal narrative. Tannen, Deborah, ur. *Analyzing discourse: Text and talk. Georgetown University Round Table*. Washington, DC: Georgetown University Press, 217–47.
- Labov, William (1997). Some Further Steps in Narrative Analysis. *Journal of Narrative and Life History* 7 (1–4): 395–415.
- Labov, William (2013). *The Language of Life and Death. The Transformation of Experience in Oral Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Labov, William i Joshua Waletzky (1967). Narrative Analysis: Oral Version of Personal Experience. Helm, June, ur. *Proceedings of the 1966 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society*. Seattle: American Ethnological Society, 12–44.

- Machin, David i Andrea Mayr (2012). *How to do Critical Discourse Analysis. A Multimodal Introduction*. London: Sage.
- Mishler, Elliot George (1984). *Research interviewing: context and narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nejašmić, Ivo. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme* 30 (3): 405–435.
- Ochs, Elinor i Lisa Capps (1996). Narrating the Self. *Annual Review of Anthropology* 25: 19–43, <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.anthro.25.1.19>
- Ochs, Elinor i Lisa Capps (2001). *Living Narrative: Creating Lives in Everyday Storytelling*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Piazza, Robert i Alessandra Fasulo (ur.) (2015). *Marked Identities. Narrating Lives Between Social Labels and Individual Biographies*. Palgrave Macmillan.
- Podboj, Martina. (2019). *Diskursna konstrukcija identiteta u narativima o migrantskom identitetu*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Neobjavljena doktorska disertacija.
- Quatshoff, Uta M. i Tabea Becker (ur.) (2016). *Narrative interaction*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Reisigl, Martin i Ruth Wodak (2016). The discourse–historical approach (DHA). Wodak, Ruth i Michael Meyer, ur. *Methods of Critical Discourse Studies: Third Edition*. London: SAGE Publications, 23–61.
- Relaño Pastor, Ana María (2014). *Shame and Pride in Narrative: Mexican Women's Language Experiences at the U.S.–Mexico Border*. Palgrave Macmillan.
- Ryan, Marie–Laure (2007). Toward a Definition of Narrative. Herman, David, ur. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge University Press, 22–35.
- Sacks, Harvey, Emmanuel A. Schegloff i Gail Jefferson (1974). A simplest systematics of the organization of turntaking for conversation. *Language* 50: 696–735.
- Schiffrin, Deborah (1996). Narrative as Self–Portrait: Sociolinguistic Constructions of Identity. *Language and Society* 25: 167–203, <http://dx.doi.org/10.1017/S0047404500020601>
- Schiffrin, Deborah, Anna De Fina i Anastasia Nylund (ur.) (2010). *Telling Stories: Language, Narrative, and Social Life*. Georgetown University Press.
- Starčević, Anđel (2016). Trenirka, diktafon i »iskrivljen hrvatski”: metodološki izazovi sociolingvističkog intervjua i sudioničkog promatranja. Udier, Sanda Lucija i Kristina Cergol Kovačević, ur. *Metodologija i primjena lingvističkih istraživanja*. Zagreb: Srednja Europa, 3–17.
- Tannen, Deborah (2007). *Talking voices. Repetition, Dialogue, and Imagery in Conversational Discourse*, drugo izdanje. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thornborrow, Joanna i Jennifer Coates (ur.) (2005). *The Sociolinguistics of Narrative*. John Benjamins PC.
- van De Mierop, Dorien (2011). Identity negotiations in narrative accounts about poverty. *Discourse & Society* 22 (5): 565–591, <http://dx.doi.org/10.1177/0957926511405423>
- van Dijk, Teun A. (2015). Critical Discourse Analysis. Tannen, Deborah, Heidi E. Hamilton, Deborah Schiffrin, ur. *The Handbook of Discourse Analysis*, drugo izdanje. Wiley – Blackwell, 466–485.

- van Leeuwen, Theo. (2016). Discourse as the recontextualization of social practice – a guide. Wodak, Ruth i Michael Meyer, ur. *Methods of Critical Discourse Studies: Third Edition*. SAGE Publications, 137–154.
- Weedon, Chris (1987). *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Cambridge MA, Oxford UK: Blackwell.
- Wei, Li (2018). Translanguaging as a Practical Theory of Language. *Applied Linguistics* 39 (1): 9–30, <http://dx.doi.org/10.1093/applin/amx039>
- Wortham, Stanton (2001). *Narratives in Action. A Strategy for Research and Analysis*. New York: Teachers College Press.
- Župarić-Iljić, Drago (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.

Narrative analysis as a method of research into discursive construction of identity

This paper presents narrative analysis as a qualitative research method focused on language at the suprasentential level and on the structure and social function of narrative as a specific discursive genre, which is a rather under-researched area in Croatian linguistics. The first part of the paper presents a short historical overview of the development and current trends of narrative analysis in linguistics, sociolinguistics, and various discourse analyses, with a special emphasis on the inquiry into identity construction in narrative discourse. The second part introduces a possible model of narrative analysis, based on findings from a larger empirical research on identity construction in personal narratives of migration.

Ključne riječi: kvalitativne metode analize diskursa, govorni diskurs, narativi, identitetsko pozicioniranje, migrantice

Keywords: qualitative methods of discourse analysis, spoken discourse, narratives, positioning identity, migrant women